

klaring. Han antager i stedet, at agrarkrisen medførte et sådant fald også i provsteembedernes indtægter, at provsterne så deres fordel i at blive bispelige officialer mod at dele indtægterne med bispemagten i stedet for at konkurrere med ham om disse.

Forfatterens måske vanskeligste problem har været at forklare de utroligt mange lokale afvigelser inden for den lille danske kirkeprovins. Sammenligningen med den europæiske kirkeret fører for det første til den konstatering, at betegnelsen provst var noget irregulær; man undgik øjensynligt bevidst den korrekte kirkeretslige betegnelse »ærkedegn«, idet denne var bundet af kirkerettens udtrykkelige bestemmelser. Den vage provstetitel gav mulighed for en lokal differentiering af embedets indhold og myndighed. Derved blev det muligt at tage hensyn til lokale traditioner; men kirkeretsligt var sysselprovstiet »en Anomali, for ikke at sige en Usurpation« (s. 296). Forfatteren ser i dette forhold en forklaring mere på, at de beneficerede provstier i senmiddelalderen måtte vige for bispemagten.

For nærværende anmelder at se kastes der ved disse resultater et interessant lys over den danske og europæiske kirkeorganisation. Det danske samfunds træge modstand mod at lade kirkerettens system presse ned over sig synes at have været meget udholdende. Da det omsider var ved at lykkes, kom reformationen. Det er i denne sammenhæng værd at huske, at det først var i løbet af middelalderen, at den romersk-katolske version af kristendommen udbredtes over det vestlige Europa. Om det også organisatorisk nogensinde lykkedes i en sådan grad, at man kan tale om den universelle middelalderkirke, kan synes et stort spørgsmål.

Helge Paludan

Troels-Lund: Daglig liv i Norden. 1-3. (Gyldendal, 1968-69). 568, 529, 486 s.

»Dagligt liv i Norden« udsendes her i moderniseret udsty; der bliver syv bind, og værket vil være afsluttet i efteråret 1969. Udgi/er er museumsinspektør, mag. art. Erik Kjersgaard; teksten er bevaret ændret, bortset fra en normalisering af retskrivningen, det samme gælder noterne, som dog er ført à jour for så vidt gælder trykte kildeudgaver; endelig ledsages hvert bind af et noteapparat, udarbejdet af mag. art. Lilli Friis, der redegør for senere literatur om bogens forskellige emner.

Illustreringen er den største nyindsats ved udgaven. Det er en blanding af samtidigt billedstof og nyt; udgiveren har gennemført udvælgelsen med megen omhu og opfindsomhed. Billedteksterne har imidlertid noget Troels-Lund'sk over sig: udgiveren fortæller, hvad han ved, selv om det måske ikke lige er det mest relevante.

I en fyldig indledning biografes Troels-Lund, og her placeres i forhold til den samtidige forskning. Det er en udmærket og træfsikker skildring; men der havde dog sikkert været grund til også at samstille Troels-Lund med moderne opfattelse af, hvordan kultur eller socialhistorie bør skrives, også for at gøre opmærksom på, at selv om der ikke er kommet nogen afløser, så er det ikke ensbetydende med, at »Dagligliv« er således, at den tilfredsstillende nutidens krav. Her tænkes ikke så meget på det, at vi i dag har en anden viden om dette eller hint, men mere på, at vi ikke kan acceptere Troels-Lunds hulter-til-bulter metode. I lange passager aner man ikke, om det er hverdag eller fest, der skildres, om det er borgerliv, bonde- eller hofliv. Om

f. eks. kogeboernes tekst har været omsat i praksis bortset måske fra i en snæver kreds af kendere. I det hele slår det én under genlæsningen, hvordan værket er ganske relativt løst. Dette forhindrer naturligvis ikke, at Troels-Lund i lange afsnit er en vidunderlig læsning; men netop dette og det moderne udstyr, der ikke skaber distance til teksten, ville i særlig grad have gjort en understregning af værkets forhold til nutiden påskønnelsesværdig.

Det skal tilføjes, at omslag og tilrettelægning er mønsterværdig.

Vagn Dybdahl

Landbohistoriske skrifter bind 2. C. Rise Hansen: Hoveriet på Ringsted Kloster 1570–1620. Udgivet af udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie. (Dansk Videnskabs Forlag, 1968). 365 s.

Det ubestemte hoveri blev som bekendt i 16–1700tallet en voksende byrde for mange bønder, ikke mindst på de store krongodser. Det står fast, at den uheldige udvikling hænger nøje sammen med godskoncentrationen og storgodsdriftens fremgang fra slutningen af 1500tallet, men et klart billede af, hvorledes hoveriet i dets forskellige former vokser sådan ud, har vi ikke, fordi et direkte kildemateriale (arbejdsbøger el. lign.) savnes ganske. Ad forskellige omveje kan man nærme sig problemet, i den foreliggende kildeudgave vedrørende Ringsted Kloster er det de såkaldte udspisningsregistre, som er benyttet. De findes fortrinsvis i kronens lensregnskaber og betyder simpelthen regnskaber over det antal måltider, man har ydet bl. a. de hovgørende bønder.

I en længere indledning gøres der udførligt rede for de mange meto-

diske vanskeligheder, materialet rummer. Mange spørgsmål må lades helt eller delvis ubesvarede, men der udvikles også en række værdifulde arbejdstekniske iagttagelser. Udspisningsregistre har deres store værdi ved de oplysninger, de giver om hoveriets mindste omfang og om dets fordeling på de forskellige årstider og de forskellige former for arbejde. Dog knytter der sig også til disse oplysninger en del usikkerhedsmomenter; det er således ikke sandsynligt, at arbejdsdagen var lige lang på alle tider af året, og det er givet, at ikke alt arbejde var lige hårdt og krævende. Der er mange tabeller i bogen, men først og fremmest vil man hæfte sig ved den, der viser samtlige bønders gennemsnitlige hoveri 1570–1620. Det må imidlertid erindres, at ikke alle fæstebønder gjorde lige meget hoveri. Hårdest ramt var ugedagsmændene, der til gengæld var fritaget for ekstraskat og fik større andel i bespisningen, ligesom deres vej til hovedgården og dens marker var kortere end de andre bønders. Det synes i øvrigt at være straks i periodens første tid, at hoveriet har tiltaget stærkt; i et tillæg refereres en række tingsvidner om hovarbejdet i 1640, som vel er tænkt som et supplement til et mørkt billede af hovbondens kår. Man skal dog nok gå varsomt frem her. Det traditionelt mørke billede af hoveriet bygger netop for en stor del på tingbogsmateriale, som naturligvis må give et højst ensidigt og exceptionelt billede. I virkeligheden har hovedparten af de hoverigørende været unge karle og piger, der utvivlsomt har haft det gemtyligt sammen, når de fik deres mad og øl, eller når de fandt på noget, de kunne drille ladefogeden med (se nærmere herom i August F. Schmidts bog »Fra Hoveriets Dage«,